

FIZIKA FANIDA MURAKKAB TUZILISHGA EGA BO'LGAN ZANJIR ELEMENTLARINI YECHISHNING AMALIY ISBOTI

Fayziyev Vohid Shavkatovich

Buxoro davlat tibbiyot instituti akademik litseyi fizika fani o'qituvchisi
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.01.1.034>

Annotatsiya: Ushbu maqolada elektr zanjirlarining umumiy qarshiligini hisoblashning nazariy yo'l bilan chiqarilgan natijalarni amaliy isboti ko'rsatilgan.

O'quvchilar masala echishda faqat nazariy hisob-kitoblar orqali natijaga erishadilar, agar shu masalani ham nazariy ham amaliy bajarsalar ularning nazariy bilimlari mustahkamlanadi. Kalit so'zlar: Sxemalar, qarshiliklar, piramida, voltmeter.

ПРАКТИЧЕСКОЕ ДОКАЗАТЕЛЬСТВО РЕШЕНИЯ ЭЛЕМЕНТОВ ЦЕПИ, ИМЕЮЩИХ СЛОШНУЮ СТРУКТУРУ В ФИЗИКЕ

Файзиев Вохид Шавкатович

Преподаватель физики академического лицея Бухарского государственного медицинского института

Аннотация: В данной статье показано практическое подтверждение теоретических результатов расчета полного сопротивления электрических цепей.

Ученики могут решать задачи только путем теоретических расчетов. Если они решат эту задачу как теоретически, так и практически, их теоретические знания укрепятся.

Ключевые слова: схемы, сопротивления, пирамида, вольтметр.

PRACTICAL PROOF OF THE SOLUTION OF CIRCUIT ELEMENTS WITH A CORRECT STRUCTURE IN PHYSICS

Fayziev Vokhid Shavkatovich

Physics teacher at the Academic Lyceum of the Bukhara State Medical Institute

Abstract: This article shows practical confirmation of the theoretical results of calculating the impedance of electrical circuits.

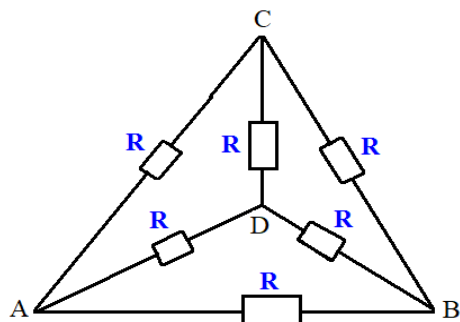
Students can solve problems only through theoretical calculations. If they solve this problem both theoretically and practically, their theoretical knowledge will be strengthened.

Key words: circuits, resistance, pyramid, voltmeter.

Kirish: O'quvchilar elektr zanjirlariga doir masalalar echishda faqatgina nazariy hisob-kitob bilan kerakli natijalarni chiqaradilar, chiqqan natijalar qanchalik to'g'ri yoki noto'g'riligini faqatgina nazariy isbotlay oladilar. Agar har-bir sxemani amaliy yig'ib undagi natijalarni ham nazariy ham amaliy keltirib chiqarsak, o'quvchilar bilimlari ikki karra oshadi, chunki o'zi amaliy bajargan ishi ko'nikma hosil bo'lishga yordam beradi.

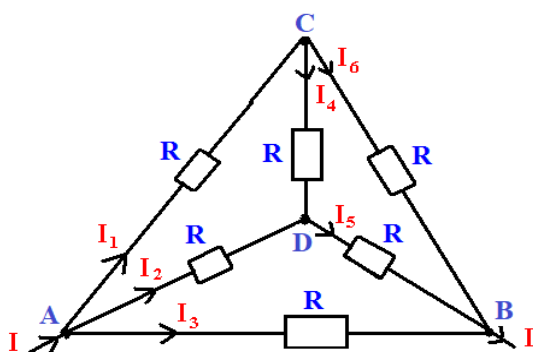
Asosiy qism: Masala echishning amaliy isboti sifatida quyidagi sxemani ham nazariy ham amaliy isbotini ko'rib chiqamiz.

Uchburchakli piramidaning barcha tomonlarining qarshiligi $R=20\Omega$ ga teng, sxemaning AB nuqtalar orasidagi umumiy qarshiligini toping(1-sxema)?

1-sxema. Zanjir sxemasi.

AB nuqtalar orasidagi umumiy qarshilikni hisoblash uchun biz avval har bir rezistor orqali o'tadigan toklarni topib chiqamiz. Demak A va B nuqta orasidagi qarshilikni toping deyilgani uchun A nuqtadan I tok kirib B nuqtadan chiqib ketadi deb faraz qilib masalani ishlaymiz va sxemada tok kuchlarini quyidagicha joylashtirib chiqamiz(2-sxema).

2-sxema. Sxemada toklarning taqsimlanishi.

Kirxgofning 1-qoidasiga ko'ra tugunlarga kiruvchi va chiquvchi toklar tengligidan quyidagi tenglamaga ega bo'lamiz.

$$\begin{aligned} I &= I_1 + I_2 + I_3 \\ I_6 + I_5 + I_3 &= I \\ I_4 + I_2 &= I_5 \\ I_4 + I_6 &= I_1 \end{aligned} \quad (1)$$

Kirxgofning 2-qoidasiga ko'ra ACD, ADB va CBD yopiq kontur uchun quyidagi tenglamaga ega bo'lamiz.

$$\begin{aligned} I_1 \cdot R + I_4 \cdot R - I_2 \cdot R &= 0 \\ I_2 \cdot R + I_5 \cdot R - I_3 \cdot R &= 0 \\ I_6 \cdot R - I_5 \cdot R - I_4 \cdot R &= 0 \end{aligned} \quad (2)$$

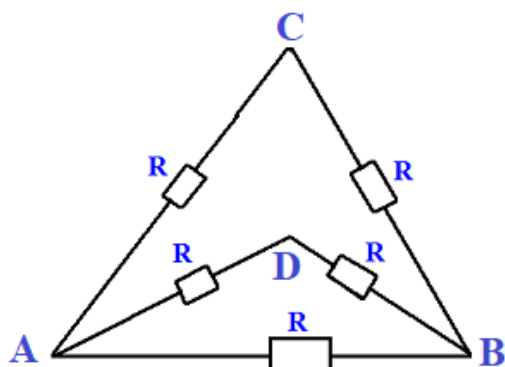
(1) va (2) tenglamalarni soddalashtirsak $I_3 = 2I_1 = 2I_2 = 2I_5 = 2I_6$; $I_4 = 0$ quyidagi natijaga erishamiz.

Demak CD yo'nalishda tok harakatlanmaydi potentsiallar farqi $\varphi_C - \varphi_D = U_{CD} = 0$ bo'ladi. Shuning uchun CD rezistorini sxemadan olib tashlaymiz va sxemamiz quyidagi ko'rinishga keladi(3-sxema).

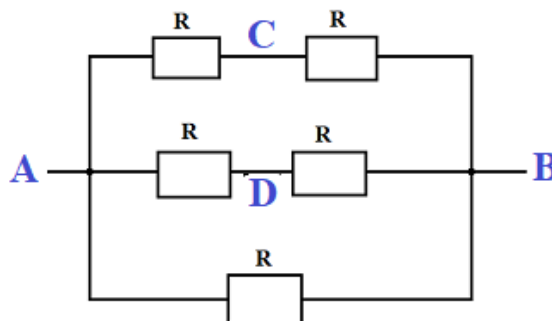
3-sxemani quyidagi sodda ko'rinishdagi 4-sxema ko'rinishiga o'tib uni hisoblaymiz.

$$\frac{1}{R_{AB}} = \frac{1}{2R} + \frac{1}{2R} + \frac{1}{R};$$

$$R_{AB} = 0,5R = 0,5 \cdot 20 = 10\Omega$$

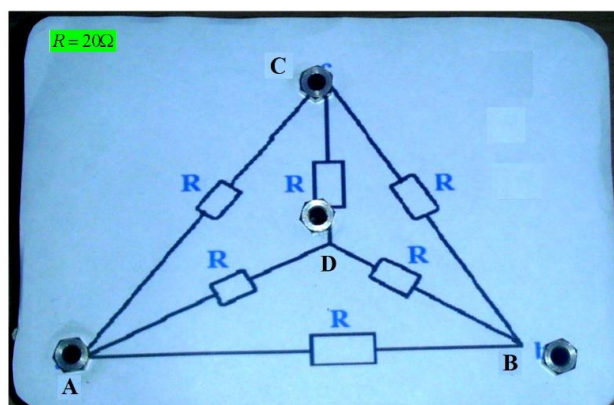
3-sxema. CD qarshilik olib tashlanadi.

4-sxema. Soddalashgan sxema.

Endi nazariy yo'l bilan isbotlab chiqarilgan natijalarni amalda bajaramiz.

$\varphi_C - \varphi_D = U_{CD} = 0$ ushbu natijani amalda isbotlaymiz. Buning uchun quyidagi sxemani yig'amiz

1-rasm. Zanjirning yig'ilishi. Old ko'rinishi

1-rasm. Zanjirning yig'ilishi. Orqa ko'rinishi

Sxemamizni A va B nuqtasini tok manbaiga ketma-ket, C va D nuqtalarni esa voltmetrغا parallel ulaymiz.

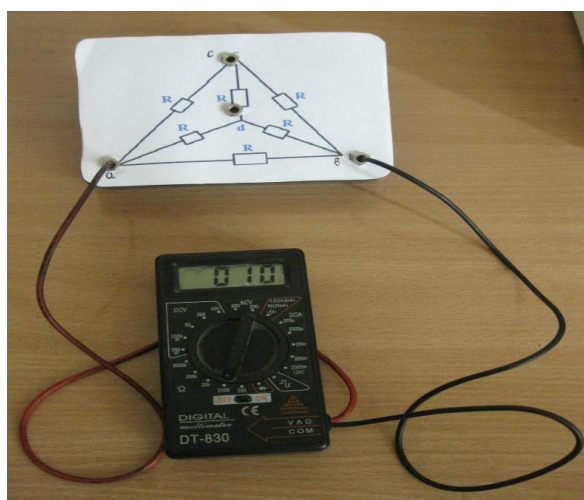

2-rasm. Tajriba qurilmalari.

Tajribadan ko'rinib turibdiki, voltmetr 0 ni ko'rsatmoqda demak C va D nuqtalarda potentsiallar farqi 0 ga teng ekan.

Endi umumiy qarshilikni hisoblaymiz, buning uchun qarshilik o'lchaydigan asbob ommetrdan foydalanamiz(3-rasm).

Bizga nazariy yo'l bilan $R_{AB} = 10\Omega$ javob chiqqan edi, amalda ham shunday chiqdi.

3-rasm. O'lchash natijasi.

Xulosa: Nazariy yo'llar bilan topilgan barcha natijalar amaliy yo'llar bilan o'z isbotini topdi. Tajribadan ya'na shunday xulosa chiqarish mumkinki, Kirxgofning 1-qoidasiga ko'ra tugunlarga kiruvchi va chiquvchi toklar teng deyilgan edi, haqiqatdan ham A nuqtaga ulangan ampermetr ham B nuqtaga ulangan ampermetr ham bir xil tokni ko'rsatmoqda.

Bunday amaliy tajribalar o'quvchilarning nazariy bilimlarini amaliyotda qo'llashga o'rgatadi va nazariy bilimlarini mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Черноуцан А.И. Физика. Задачи с ответами и решениями: Учебное пособие. М:Книжный дом «Университет», 2001. -336 с.

2. O'lmasova M.H. Fizika. Elektrodinamika asoslari. Tebranishlar va to'lqinlar. 2- kitob. Akademik litseylar uchun o'quv qo'llanma. O'qituvchi" NMIU. 2004. – 360 b.

3. G'aniyev A.G.Fizika (I-qism) Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari uchun darslik. «o'qituvchi» nashriyoti-matbaa ijodiy uyi. Toshkent-2021.-385 b.